

Novac kao pokretač razvoja savremenog svijeta²

Apstrakt

Ovaj tekst nastoji da ukaže na vezu između ekonomije i politike kroz ulogu novca, koja je ostavljala tragove i u ranijim istorijskim periodima. Ukazuje na njegove različite oblike, ali pretežno na uvijek isti ishod i cilj. Prvenstveno se polazi od uloge i moći novca pri finansiranju ratova, zatim sve većom težnjom za boljim uspjehom i razornom moći, pa sve do uloge novca u politici kao i povezanosti vojne i finansijske moći. Novac je nastao iz potrebe, on je olakšao trgovinu, ali je u isto vrijeme zakomplikovao međuljudske odnose. Novac jeste moć, on je jedan od načina kojim se manifestuje moć globalnog svijeta. Može se reći da je moć novca nužno objašnjenje savremenog svijeta.

Ključne riječi: novac, moć, vojna moć, porezi, javna dugovanja, ekonomska politika, globalna moć, globalizacija i demokratizacija.

Uvod

Moderno društvo okruženo kapitalističkom ekonomijom, u kojoj se sve mjeri novcem, zasnovano je na neograničenoj težnji za sticanjem profita. U našem društvu, ali i u drugim, moć posjedovanja novca jeste jedna od najvećih moći. Za mnoge moć je najviša vrijednost, kojoj su sve druge podređene. Novac kao simbol za određenu vrijednost, postaje pokretač razvoja odnosno pokretač svijeta. Međutim, nije ništa novo ako se kaže da danas novac pokreće svijet i ljude jer sve što se dešava, dešava se pod stimulacijom novca. Novac se danas smatra donosiocem boljeg života. Sama vrijednost novca je onolika koliko joj čovjek daje, a posmatrajući današnje stanje u društvu može se reći da se novcu daje ogromna vrijednost.

Predmet ovog rada jeste analiza knjige „Moć novca“ Najl Fergusona, koji je kroz ovo djelo nastojao da preispita vezu između ekonomije i politike jer je

¹ Student master studija na studijskom programu sociologije na FPN u Banjoj Luci, e-mail: divna_90@hotmail.com

² Osvrt na knjigu Najl Ferguson, *Moć novca*, Beograd: Službeni glasnik, 2012.

ta veza ključ za razumjevanje savremenog svijeta. Ferguson pokreće četiri ideje odnosno teme koja svaka za sebe, a opet zajedno, predstavljaju kroz različite periode važnost novca, njegovo variranje kao i uticaj na ostale segmente društva. Kao prvo započinje se opisivanjem finansiranja ratova pokazujući koliko moć oni izazivaju. Ukazuje se koliko je zapravo razorna moć bitna, nepitajući se koliko ona košta. Vrlo je bitno shvatiti, prije svega, zašto čovjek izabere rat kao pokretač u stvaranju i razvoju države. Dalje je bitno koliko finansijska opterećenja, najviše izazvana ratovima, utiču na zaduživanja koja postepeno dovode do padanja u javne dugove koje je sve teže i teže vratiti što dovodi do opterećenja budućih generacija. Važno je ustanoviti koji su to veliki ciljevi kojima mnogi teže, a koji nekada mogu dovesti do dugoročnog opterećenja države. Zatim je značajno analizirati odnos ekonomije i politike i kao glavno pitanje postaviti da li uspjeh ekonomije utiče na uspjeh vlade ili bolje rečeno da li ekonomski napredak dovodi do popularnosti vlade? Na sva ova pitanja je važno dati adekvatne odgovore jer se produbljivanjem analize na međunarodni nivo teži da se vraćanjem na značajnost i ulogu ratova poveže vojna moć sa finansijskom moći. Još jedno pitanje koje se proteže, a koje je od važnosti za razumjevanje odnosa globalizacije i demokratije, jeste da li ekonomski rast dovodi do demokratizacije? Na sve prethodno navedeno bitno je dodati značaj i ulogu Sjedinjenih Država kao velike sile i njihov uticaj na ostatak svijeta jer se na njihovom primjeru najbolje može shvatiti moć novca.

Ova knjiga je, kroz cjelokupnu Fergusonovu analizu, istakla značenje četiri institucije koje predstavljaju osnovu finansijske snage, a to su: birokratija koja se bavi prikupljanjem poreza, zatim, predstavnički parlament, institucije nacionalnog duga i centralne banke. Ferguson ih naziva „kvadrat moći“.

1. Vojna moć i porezi

Glavni podsticaj za razvitak države kao fiskalne ustanove, do skora je dolazio od rata. Smatralo se da je, od najranije istorije do skore prošlosti, rat bio motor finansijske promjene. Čak je i Herodot rekao da je rat otac svih stvari. Međutim, može se postaviti pitanje zašto čovjek izabere rat, a ne mir? Odgovor nije jednostavan. Ljudi su misleća bića, sa jezikom, konstruktivnim mislima, interaktivna bića sa razvijenom kulturom i samim tim se ravnaju prema pojedinačnim motivima. Ljudski postupci su produkt sopstvenih ideja i razmišljanja. Ipak, te ideje nisu samo lične, one su kombinacija političkog i kulturnog okruženja u kojem se živi. Sve dok države smatraju rat kao nešto legitimno, njeni građani se mogu identifikovati sa tom idejom. Veza između rata i finansiranja bila je prisutna sve

do nedavne prošlosti. Nekada je trošak ratovanja imao najveći uticaj na državne budžete i finansije za taj trošak su se morale obezbjediti po svaku cijenu.

Može se postaviti pitanje šta je bio glavni uzrok pritiska na vojne budžete? Mnogi su smatrali da je to bilo povećanje učešća muškaraca u vojsci, ali kasnije je ustanovljeno da su to ipak bile promjene u vojnoj tehnologiji. Kako je tehnologija sve više napredovala moralo se i više tehnološki ulagati u vojnu moć jer svi su željeli da imaju najbolje opremljenu vojsku. Za cijenu nisu pitali jer glavni cilj je bio kupovina novog oružja koji ima sve veću i veću razornu moć kao i to da nanese što veću štetu. Sve promjene u tehnologiji su omogućile da vojske postanu sve veće i spremnije, a samim tim su i borbe bile dugotrajnije. Činjenica je da su kroz vrijeme vojni troškovi u državnim finansijama varirali. Državna potrošnja je uvijek bila u korelaciji sa ratom jer je ključ kombinacije vojnog uspjeha i unutrašnje stabilnosti bio proizvod sposobnosti prikupljanja što veće sume novca u kratkom periodu i sa najmanjim ekonomskim troškovima. U zavisnosti da li je država u ratu, što je predstavljalo ključnu tačku, određivao se udio vojne potrošnje u odnosu na nacionalni proizvod.

Kada se vrši poređenje prošlosti i sadašnjosti, vezano za vojne poslove, može se reći da se u sadašnje vrijeme, svakako, poboljšala elektronska komunikacija i ostala tehnološka dostignuća što je znatno pojednostavilo ratovanje. Ono što je ostalo isto jeste činjenica da se novac mora naći i to veoma brzo (bilo za masovne vojske ili sve savršenija moderna oružja) jer je u prošlosti osnovna potreba bila da se rat finansira jer je predstavljao ključan pokretač u stvaranju država. Međutim, zašto je rat bio pokretač u stvaranju država? Vjerovatno iz razloga što je rat predstavljao odgovor za rješavanje sukoba jer kad nastupi rat to je znak da nešto nije u redu. Takođe, velike sile iskorištavale su ratove u svoju korist u svrhu napretka njihove ekonomije kao i kroz pružanje mogućnosti geografskog osvajanja teritorije.

Ferguson navodi zanimljivu konstataciju³: „U ovom svijetu“, kako je jedan revolucionar pisao drugom sudbonosne 1789. „ne može se reći da je išta izvjesno sem smrti i poreza“. On to objašnjava potrebom za što većim prihodima da bi se platio rat ili pripreme za rat i značajan dio tih prihoda dolazio je od imovine u posjedu države. Tako porezi nisu bili ni neizbježni, država je mogla da se oslanja na javnu imovinu da bi obezbijedila prihod. Ovo prodavanje zemljišta u srednjovjekovnom periodu danas, kako objašnjava autor, ima dvojnika u „privatizaciji“ javnih preduzeća jer najlakše je prodajom državne imovine doći do neophodnog novca. Poreze je najjednostavnije nametnuti tamo gdje se lako prate kao što su carine na uvoz koje su od antičkih vremena bile izvor prihoda.

Porezi postaju glavni izvor prihoda države. Kao primjer Ferguson navodi da su pobune protiv indirektnog poreza bile stalna pojava u životu rane moderne

³ Najl Ferguson, *Moć novca*, Beograd: Službeni glasnik, 2012. 77.

Evrope⁴. Može se reći da su savremene vlade ponešto naučile iz prošlosti jer je primjena PDV-a dala državi novi oblik indirektnog poreza kojeg su potrošači spremni da plate. Tokom istorije direktni porezi su se mogli prikupljati samo uz pomoć imućnijih grupa u društvu. Strategija za prikupljanje ovakvih poreza bila je stvaranje službe za njihovo prikupljanje koju finansira država tako da se može reći da u ovom modelu postoji neka vrsta predstavništva u vlasti. Može se reći da je od stare Atine veza između oporezivanja i učešća u vlasti bila ključno mjesto demokratije iako se demos različito definiše. U demokratskom smislu odluke o oporezivanju donosile su se na masovnim skupovima dok su nedemokratski režimi više priželjkivali izvore prihoda nezavisne od odobrenja javnosti. Značajno je navesti da je zastupljenost u parlamentu imućnih bila bolja od nikakve zastupljenosti u apsolutnoj monarhiji. Mnogi teoretičari politike predstavljaju, objašnjava Ferguson, da su predstavničke ustanove nadmoćnije u prikupljanju prihoda od apsolutne monarhije. Međutim, ne treba gubiti iz vida da se porez može prikupljati i bez saglasnosti parlamenta kao što je bio slučaj u fašističkim i komunističkim režimima poslije Prvog svjetskog rata. Da bi se taj posao dobro obavio, smatralo se da je, potrebna vojska poreskih službenika odnosno birokratija.

Država je odavno sposobna da dijelove nacionalnog dohotka obezbijedi oporezivanjem tako da ta pojava nije karakteristična samo za 20 vijek. Kao primjer, Ferguson, navodi uspon Britanije do velike sile koji je istovremeno predstavljao i rast poreskog opterećenja. Istorijski gledano glavni uzrok povećanja državnih rashoda i oporezivanja bio je rat. Kao što je već ranije navedeno veza između rata i finansiranja bila je prisutna sve do nedavne prošlosti. Iako je nekada trošak ratovanja imao najveći uticaj na državne budžete, u drugoj polovini 20. vijeka ovu ulogu je prisvojio trošak socijalnog staranja⁵.

2. Od velikih ciljeva ka javnim dugovima

Kao što je već spomenuto, novac za ratovanje se morao obezbijediti po svaku cijenu jer su pobjeda i moć bile glavne vodilje. Da bi se nastali troškovi ratova ublažili bio je neophodan sistem održavanja ravnoteže vladinih zajmova. Istorija javnog duga je novijeg porijekla jer poznato je da ni stara Grčka ni stari Rim nisu imali javnih dugova. Ogromni troškovi koji su se izazivali ratom zahtijevali

⁴ *Isto*, str. 86.S

⁵ Ovaj pojam je vezan za uspon države socijalnog staranja pod kojim Ferguson smatra da ako se pod državom socijalnog staranja misli na javnu potrošnju osmišljenu tako da smanji nejednakost prihoda, bilo direktnim davanjima onima koji imaju male plate ili pružanjem usluga siromašnima ispod tržišnih cijena, onda to nije nikakav moderni izum.

su različite tehnike vladinog pozajmljivanja. Ferguson objašnjava da je sistem prodaje obveznica direktnim upisom, tokom Prvog svjetskog rata, bio svuda prihvaćen jer se kupovina obveznica ratnog zajma smatrala patriotskom dužnošću. Zanimljivo je istaći autorov primjer vezano za navedenu patriotsku dužnost: „Jedan njemački poster iz 1917. prikazuje pomorskog oficira koji vojniku objašnjava, dok gledaju kako neprijateljski brod tone: Evo kako tvoj novac pomaže da se boriš. Pretvoren u podmornicu, on drži podalje od tebe neprijateljske granate. Zato upiši ratni zajam!“⁶ Međutim, značajno je napomenuti da je, dok su se ratovi odvijali, bilo sve teže ubjediti građane da ulože novac u obveznice ratnog zajma. Ferguson objašnjava da su u vijeku poslije Slavne revolucije sve velike sile imale tendenciju da troše i više nego što su prikupljale u vidu poreza. Kao primjer navodi se visok nivo potrošnje Britanije tokom ratova u 18. vijeku finansiran zajmovima što se može reći da su to bili ratovi na kredit.

Što se tiče samih nacionalnih dugova postajala su brojna negativna, ali i pozitivna razmatranja. Autor pominje Rikardovo objašnjenje nacionalnog duga kao „jednog od najstrašnijih pokora...ikada izmišljenih da pogode narode...preteški teret koji umrtvljuje svaki napor“.⁷ Može se primjetiti da i danas nacionalni dug kod naroda izaziva veliko nezadovoljstvo. Prvenstveno jer su kamatama i dugovima zapravo opterećeni građani putem poreza, a kada bi otplata duga kasnila slijedile bi kamate koje bi opet građani platili u vidu povećanja poreza. Kao kontraargument, odnosno pozitivno dejstvo dugova, navodi se Isak de Pinto-ovo tvrđenje da nacionalni dugovi mogu da budu pozitivan stimulans rasta jer, kako on navodi, dugovi, pošto nikad ne stižu na isplatu i nemaju period kaga se treba plašiti, kao i da ne postoje. Smatrao je da svaki novi zajam stvara novi kapital.

Najvažnije je postaviti pitanje kako, odnosno, na koje načine se države bore sa ogromnim zaduženjima? Kao odgovor na pitanje navodi se nekoliko načina kao što su otplate dugova, konverzije, kapitalni porezi i dr. Mada postoje i prikriveni načini kao što je obezvrijeđivanje jedinice mjere u kojoj je iskazan dug. Inflacija snižava realnu vrijednost vladinog duga ukoliko je u domaćoj valuti. Važno je spomenuti i centralne banke kao ustanove za upravljanjem dugom i monetarnom politikom. Brojne krize i ratovi doveli su do potčinjavanja centalnih banaka vladama. Može se reći da su dugovi svakako opterećanja za države jer da bi se vraćali države su u stanju da izdaju obveznice, povećavaju poreze ili čak da prodaju svoju imovinu.

Veliki ciljevi koje su države sebi postavljale, pokušavajući ih ostvariti dijelom kroz ratove, ispoljavali su se u vidu za što naprednijom ekonomijom, sticanjem moći i statusa svjetske sile. Međutim, da bi se sve to ostvarilo neophodno je finansiranje koje vrlo često nije moglo podmiriti velike ciljeve moćnika što je vo-

⁶ Najl Ferguson, *Moć novca*, Beograd: Službeni glasnik, 2012. 151

⁷ *Isto*, str. 163.

dilo ka sve većim zaduženjima i „padanjem“ u javne dugove. Ako bi država bivala okupirana rješavanjem svoje unutrašnje krize to bi još više otežavalo vraćanje dugova. Najvažnija mjera javnog duga jeste odnos između sadašnjem i budućeg poreskog opterećenja jer vrlo je važno voditi računa o finansijskom opterećenju narednih generacija o kojima se rijetko razmišlja u sadašnjosti.

3. Povezanost ekonomije i politike

Javni dugovi ostavljaju svoje posljedice i na prenose resursa između različitih generacija jer poznato je da vlade prilikom pozajmljivanja ne vode računa o smanjenju potrošnje ili povećanju poreza kojima su podložne buduće generacije. To je veoma bitno jer generacijski sukobi, možda, predstavljaju ključni faktor za budućnost javnih finansija. Dovoljno je istaći činjenicu da su generacije povezane nasljeđivanjem, kao i to da će buduće generacije bez štednje morati da plate dug vlade iz sopstvenih prihoda. Ova preraspodjela između generacija nije nikakav novi izum. Oduvijek su bile prisutne relacije od starih ka mladima i nerođenima, ali bitna razlika je ta da stari imaju pravo glasa za razliku od mladih i nerođenih. S toga se može postaviti pitanje koliko objektivni sukobi interesa između generacija mogu da postanu subjektivni politički sukobi?⁸ Bez obzira na to da jedna generacija živi na račun druge, činjenica je da političari nisu u stanju da vide dalje od sljedećih izbora i s toga oni neće podržavati politiku u interesu „nerođenih“ glasača ukoliko bi morali žrtvovati sadašnje glasače.

Povezanost ekonomije i popularnosti vlade postala je temeljna, nedokaziva, istina savremene politike. Pitanje koje se ovdje najčešće postavlja, a koje je od ključne važnosti, jeste da li uspjeh ekonomije utiče na uspjeh vlade odnosno da li ekonomski napredak dovodi do popularnosti vlade? Racionalno razmišljajući može se reći da je vrlo vjerovatno da je dobra ekonomija ključ za uspjeh jedne vlade iz razloga što narod, kada ima zadovoljen životni standard, nema potrebe da se žali. Ferguson navodi kao primjer predsjednika Klintonona koji je bio optužen zbog lažnog svjedočenja i ometanja vršenja pravde. Naime, većina Amerikanaca je vjerovala da je Klinton kriv, ali vrlo malo je njih bilo za opoziv kao predsjednika. Razlog tome je tvrdnja da nijedan predsjednik neće biti uklonjen kada je ekonomija uspješna jer narod na izborima glasa svojim novčanikom. S druge strane, kada se dublje sagleda, može se, takođe, pretpostaviti da je to jedan vid manipulisanja vlade. Sugerisano je da stranke formulišu politike kako bi dobile izbore, a ne dobijaju izbore da bi formulisali politiku. Ovo je bila osnova teorije Vilijama Nordhausa o „političkom poslovnom ciklusu“, koja je ukazivala

⁸ Isto, str. 252.

da će vlade težiti da manipulišu ekonomijom tako da ekonomski ciklus dođe do vrhunca neposredno pred nove izbore.⁹

4. Moć na globalnom nivou

Džejms Karvil je primjetio da tržište obveznica vlada svijetom jer, smatrao je da, se na taj način svako može zastrašiti. Rast tržišta obveznica sagledava se u kontekstu šireg procesa finansijske globalizacije. Tokovi kapitala su se u proteklih 20 godina povećali kao i međunarodne bankarske pozajmice. Finansijska globalizacija je posljednjih decenija znatno napredovala i donosila je značajne koristi, ali i krize. Sa ekonomske strane gledanja, izvoz kapitala je obezbjeđivanje viših prinosa od onih koji bi se ostvarili domaćim ulaganjem. Međutim, u srednjem vijeku trgovcima se ne bi odobrivali krediti ukoliko ne bi bilo pretpostavke da će donijeti veću zaradu od unutrašnje trgovine. Značajno je napomenuti i to da pozajmljivanje novca izvan granica zemlje može da donese i rizik koji osim obustave plaćanja je taj da se kursevi valuta dužnika i povjerioca neočekivano promjene na štetu jedne strane. Zajmovi su postajali veoma česti, između 1818. i 1832. godine u Londonu je plasirano 26 zajmova za račun stranih vlada.¹⁰ Natan Rotšild je tvrdio da svaki zajam treba da bude zagarantovan hipotekom. Mjerenja, od 1914. do 1918. godine, pokazivala su da je ovaj period predstavljao vrhunac međunarodnih zajmova, a Amerika je tada bila svjetski bankar. Znaci krize već su se nadzirali. Tokovi kapitala su se, između dva rata, brzo promijenili i sa uništavajućim posljedicama. Povlačenje kapitala je izazvalo recesiju koja je u većini zemalja počela polovinom 20-tih godina. Sve to je ukazivalo da je finansijska globalizacija zaista doživjela slom.

Ako se pođe od toga da globalizaciju uzrokuje kombinacija sila kao što su ekonomija, politika i tehnika, može se reći da između prošlosti i sadašnjosti postoje brojne razlike. Neke od njih su da su carinske barijere niže nego što su bile, kao i da su direktna ulaganja danas veća zbog rasta multinacionalnih kompanija, a značajno je i to da je protok informacija danas mnogo brži i veći. Može se reći da je, možda, ključna razlika između prošlosti i sadašnjosti, u pogledu velikih sila, ta što je Britanija bila izvoznik kapitala, a Sjedinjene Države su danas u ulozi uvoznika i tako su koristile svoju dominaciju na međunarodnom tržištu obveznica.

Pitanje koje je značajno postaviti, a koje je od važnosti za razumjevanje odnosa globalizacije i demokratije, jeste da li ekonomski rast dovodi do demokrati-

⁹ *Isto*, str. 266.

¹⁰ *Isto*, str. 311.

zacije ili je obrnuto? Gotovo prihvaćena doktrina je da se demokratija i ekonomski napredak uzajamno podstiču. Mansur Olson je bio mišljenja da demokratski sistemi lakše dovode do stvaranja bogastva nego nedemokratski. Amartya Sen je takođe podržavao mišljenje da je demokratija ekonomski blagotvorna. Tvrдио je da je sloboda poželjna i da ima i ekonomsko opravdanje. Međutim, i pored navedenog ne treba zaboraviti da su Kina, Singapur i Južna Koreja doživjele brz ekonomski napredak i bez demokratije. Aleksis de Tokvil, sagledavši i prednosti i nedostatke demokratije u Americi, zaključio da je demokratija, ipak, budućnost i da ona u Americi funkcioniše.

Iz prethodnog navedenog može se reći da su ekonomija i demokratija zavisne varijable. Veoma osporavana osobina država, za koju se tvrdi da utiče na njegovu ekonomiju i politički razvoj, je etnički sastav. Pitanje koje se najčešće postavlja jeste u kojoj mjeri je etnička homogenost neophodan uslov demokratizacije? Freedom House je istraživanjem sugerisao da su zemlje bez dominantne etničke većine manje uspješne u uspostavljanju demokratskih društava od etnički homogenih zemalja. Homogenim zemljama je lakše da usaglasе interese i ciljeve jer su sličnijih razmišljanja od etničkih ne homogenih zemalja. Poznati su slučajevi raspada višenacionalnih država u homogene državice, kao što je bio slučaj sa Jugoslavijom. Međutim, možemo se zapitati ko zapravo diktira te raspade, kome takve države smetaju? Bolje rečeno, ko sebi daje za pravo da ima toliku moć da diktira veze između ekonomije, demokratije pa čak i etničkog sastava?

Na prethodno postavljena pitanja možemo odgovoriti takođe još jednim pitanjem kojeg Ferguson postavlja. On se pita zašto su Sjedinjene Države tako moćne odnosno zašto Sjedinjene Države nisu moćnije? Poznato je da SAD ima glavni cilj da održi dobru ekonomiju kao i to da ulaganjem u vojnu moć teži da stekne i očuva bogastvo, a sve u cilju povećavnja svoje moći i uticaja na ostatak svijeta. Međutim, poznato je i to da SAD na vojna istraživanja i razvoj troše previše u poređenju sa Njemačkom i Japanom koji su više usredsređeni na civilni razvoj i koji obećavaju značajnu ekonomsku nadmoć. Kenedi je dobro primjetio da ako se previše resursa okrene ka vojnim ciljevima, a ne stvaranju bogastva, onda to može voditi slabljenju nacionalne moći na duži rok. Velike sile, prevelikom potrošnjom na bezbjednost ostavljaju manje prostora za ulaganja u proizvodnju i tako dovode do usporavanja ekonomije. S tim u vezi, bitno je ograničiti potrošnju na odbranu kako bi se izbjeglo ekonomsko, a i vojno propadanje. Važno je dalje zapitati se u kakvom su odnosu rat i demokratija odnosno da li nas demokratija drži podalje od ratova? Za demokratiju je, na osnovu prošlosti, postalo jasno da se rat ne isplati jer će ekonomski troškovi uvijek nadvladati koristi. Međutim, može se reći da su zemlje koje su na ranom stepenu demokratizacije sklonije ratovanju. Poznato je da ljudi imaju strah od

nečega novog i s tim u vezi kod raznih vrsta promjena oni bivaju oprezniji jer ne znaju šta ih očekuje i spremni su da se brane na razne načine.

Da bismo mogli razumjeti mnoga pitanja koja su se postavljala i koje će se postavljati važno je posvetiti još pažnje SAD-u kao najmoćnijoj ekonomskoj, tehnološkoj i vojnoj sili na svijetu. Često se može čuti da Amerika ima ulogu „svjetskog policajca“. Ona je tu ulogu sebi priuštila kao pravo na vojnu intervenciju u unutrašnje stvari neke zemlje da bi zaštitili progonjene manjine. Međutim, Ferguson pita da li Sjedinjene Države mogu sebi da priušte ovakvu ulogu? On kao način da se odgovori na ovo pitanje počinje sa utvrđivanjem koliko je koštalo od 1999. godine da se Srbi protjeraju sa Kosova, a Albanci da se vrate na njega. Kao odgovor konstatuje, ne mnogo. Kada se sve izračuna, troškovi pomoći izbjeglicama, troškovi odbrane pokrajine, troškovi okupiranja i još mnogi, može se sumirati da je ukupni trošak rata bio 7,7 milijardi funti. Ferguson, pored navedene računice, postavlja pitanje šta je to spriječilo SAD i njene saveznike da upotrijebe kopnene snage protiv vojske umjesto da bombarduju civile? Dalje primjećuje da to očigledno nije bio finansijski trošak koji su oni mogli da priušte već da američku moć sputava odbojnost prema ljudskim životima. Smatra da Amerikanci nisu spremni da žrtvuju nijedan ljudski život u ratovima bez obzira na cilj. Bombardovanje srpskih civila se smatralo strategijom da se smanji rizik za američke vojnike. Za današnju demokratiju svaka vojna pogibija je neprihvatljiva. Međutim, možemo se zapitati da li je takva konstatacija u praksi sasvim drugačija ili da li se u pozadini krije nešto sasvim drugo?

Zaključak

Uloga novca u svijetu uvijek je bila vidljiva i ispoljavala je moć, samo što je kroz istoriju i vijekove novac mijenjao svoj oblik, ali ne i vrijednost. Novac je vidljiva moć. Onaj ko ga posjeduje automatski posjeduje i moć, jedina razlika je u tome da li onaj ko posjeduje novac želi da iskoristi moć. Novac je nužno povezan sa funkcionisanjem države. Razlog tome je što je oduvijek izražavao, kao što i danas izražava, identitet svake države: karakter, istorijske, kulturne i druge funkcije zajednice. Novac je pokazivao svoju moć još od najranije istorije i sve to kroz ratove jer se tu moć novca najviše ispoljavala. Oni koji su imali novac za najbolje opremljenu vojsku imali su veće šanse za pobjedu odnosno veće šanse da pokažu svoju razornu moć, koja ne pita za cijenu. Međutim, novac ima neko čudno djelovanje na ljude i veoma često se mora voditi računa da on ne nadvlada interese države i politike jer ako se to desi onda težnja za novcem nema kontrolu što kasnije može da odvede ka zaduživanjima, što Ferguson na zanimljiv način objašnjava. Ova je veoma bitna činjenica jer kada država ima problema sa

plaćanjem dugova to može negativno da utiče i na ekonomski razvoj, a u gorim slučajevima može doći do društvenih problema i nemira. Zbog toga je važno kontrolisati protok novca i njegovu moć držati pod kontrolom. Kontrola novca i njegove moći je bitna iz razloga što ono može izazvati finansijske krize koje su veoma česte i karakteristične za savremeni svijet. Finansijska kriza je vrlo promjenjiva jer većini donosi bijedu, a nekolicini još više bogastva i u toj sferi novac još jednom pokazuje svoju moć. Veoma je bitno u vođenju ekonomske politike posvetiti pažnju politici javnog duga i iz njega izvući pozitivne konotacije za privredni razvoj. Važno je brinuti se da moć novca u čovjeku ne potisne one moralne i ljudske vrijednosti. Prvenstveno se misli na prenos dugovanja na buduće generacije o čemu sadašnje vlade i njihove politike ne razmišljaju ili bolje reći ne žele da razmišljaju jer u njihovom je interesu dobijanje naklonosti sadašnjih generacija, a ne budućih od kojih trenutno nemaju koristi. Jedan vid političkog manipulisanja novcem jeste i taj da neposredno pred ostvarivanjem njihovih ciljeva, ekonomija dobro funkcioniše i u stanju je da zadovolji standard građana što pokazuje kakvu moć novac ima u pogledu boljeg ekonomskog uticaja.

Moć novca odavno se preselila na globalni nivo, a kako i ne bi kada je poznato da živimo u potrošačkom društvu, te s toga novac ovdje ima veoma važnu ulogu. Globalizacijom je novac dobio još više na svojoj moći, kao i uticajem velikih sila kojima je on glavna vodilja. Globalna moć velikih sila, konkretno vezano za SAD, ispoljava se uticajima u cijelom svijetu. Međutim, možemo postaviti pitanje šta omogućava nekoj državi da postane svjetska sila? Da li je to novac? Latentno sagledavajući može se uvidjeti da SAD zapravo svoj uticaj ne ispoljava u vidu ekonomske moći već njena moć je zapravo vojna moć. Kao što je već objašnjeno vojnu moć postiže novac odnosno finansiranje vojske i ulaganjem u tehnologiju vojne opreme teži se ka sve većoj moći od koje ostatak svijeta strijepi. Novac danas diktira pravila i globalni svjetski poredak, a ogromnu vrijednost ima jer mu ju je čovjek dao i upravo čovjek može taj uticaj i moć da smanji samo je pitanje koliko je u stanju da se bori protiv sopstvenih interesa. Moć novca, od kojeg se pravi vrhunsko božanstvo, danas je više nego ikada ovladalo svijetom i postalo glavni pokretač skoro svega. Međutim, ne smije se zaboraviti da su naše ideje i znanja najveće moći i ne može se dozvoliti da postanemo podređeni ideji novca već novac mora služiti nama i našim idejama.